EKONOMSKI RAST I RAZVOJ – FAKTORI I IZAZOVI

Vesna Marić[11], Slobodan Nićin[12], Joao Kaputo[13]

Pregledni rad

doi: 10.5937/OdrRaz2601039M
UDK: 330.34
502.131.1:005.336.3

Rezime

Ekonomski rast i razvoj predstavljaju temeljne koncepte savremene ekonomske teorije i ključne ciljeve ekonomskih politika država širom sveta. Iako se često koriste kao sinonimi, između ova dva pojma postoje značajne razlike – dok se ekonomski rast odnosi na kvantitativno povećanje bruto domaćeg proizvoda (BDP) i ukupne proizvodnje, ekonomski razvoj podrazumeva širi skup kvalitativnih promena koje uključuju unapređenje životnog standarda, smanjenje siromaštva, povećanje zaposlenosti, kao i razvoj institucionalnih i društvenih kapaciteta.

Predmet ovog istraživanja je analiza faktora koji utiču na ekonomski rast i razvoj, kao i identifikacija ključnih izazova sa kojima se suočavaju savremene ekonomije u procesu ostvarivanja održivog razvoja. Cilj rada je da se, kroz teorijsku i empirijsku analizu, utvrdi značaj pojedinih determinanti rasta, kao što su ljudski kapital, tehnološki napredak, investicije i institucionalni kvalitet, kao i njihova međusobna povezanost. Poseban akcenat stavljen je na ulogu globalizacije i digitalizacije kao savremenih pokretača ekonomskih promena.

U radu su primenjene kvalitativne naučne metode, uključujući metodu analize, sinteze i komparacije relevantne domaće i strane literature, kao i sekundarnih izvora podataka međunarodnih institucija. Rezultati istraživanja ukazuju na to da održivi ekonomski razvoj nije moguće postići isključivo povećanjem ekonomskog rasta, već zahteva integrisan

[11] dr Vesna Marić, Belgrade Business and Arts Academy of Applied Studies, R. Serbia, email: vesna.maric@bpa.edu.rs, ORCID 0000-0002-4996-982X
[12] Prof. dr Slobodan Nićin, Univerzitet Beopolis, Fakulet za inženjerski menadžment, Bulevar vojvode Mišića 43, 11000 Beograd, R. Srbija, ORCID 0009-0001-6579-5321
[13] Joao Kaputo, Estudante, Força Aérea Angolana, Rua 17 de Setembro, Luanada, Angola, E-mail: joao.kaputo@gmail.com, ORCID 0009-0000-0290-6920

pristup koji obuhvata ekonomske, socijalne i ekološke dimenzije razvoja. Takođe, utvrđeno je da zemlje koje ulažu u obrazovanje, inovacije i institucionalnu efikasnost ostvaruju dugoročnije i stabilnije razvojne rezultate.

Rad identifikuje i ključne izazove savremenog razvoja, među kojima se izdvajaju rastuće ekonomske nejednakosti, nezaposlenost, klimatske promene i politička nestabilnost. Zaključuje se da je za prevazilaženje ovih izazova neophodno sprovođenje koordinisanih ekonomskih politika usmerenih ka inkluzivnom i održivom razvoju.

Ključne reči: *ekonomski rast, ekonomski razvoj, faktori rasta, održivi razvoj, globalizacija, nejednakost.*

Uvod

Ekonomski rast i razvoj predstavljaju centralne koncepte savremene ekonomske nauke, ali i ključne ciljeve javnih politika u gotovo svim državama sveta. U uslovima intenzivne globalizacije, tehnoloških inovacija i sve izraženijih ekonomskih i društvenih promena, pitanje održivog i inkluzivnog razvoja dobija na značaju. Države teže ne samo povećanju obima proizvodnje i nacionalnog dohotka, već i unapređenju kvaliteta života stanovništva, smanjenju socijalnih nejednakosti i očuvanju životne sredine.

Iako se u svakodnevnom govoru pojmovi ekonomskog rasta i razvoja često koriste kao sinonimi, u teorijskom smislu među njima postoji jasna razlika. Ekonomski rast podrazumeva kvantitativno povećanje bruto domaćeg proizvoda (BDP) i proizvodnih kapaciteta jedne ekonomije u određenom vremenskom periodu. Nasuprot tome, ekonomski razvoj predstavlja širi i kompleksniji proces koji uključuje strukturne promene u privredi, unapređenje institucija, razvoj ljudskog kapitala, kao i poboljšanje socijalnih i demografskih pokazatelja. Drugim rečima, dok rast odgovara na pitanje „koliko se proizvodi“, razvoj daje odgovor na pitanje „kako i za koga se proizvodi“.

Savremene ekonomske teorije ukazuju na to da dugoročni rast i razvoj zavise od niza međusobno povezanih faktora. Tradicionalni modeli naglašavali su ulogu kapitala i rada, dok noviji pristupi, poput endogenih teorija rasta, ističu značaj znanja, inovacija i tehnološkog napretka. Pored toga, institucionalni okvir – koji obuhvata pravnu

sigurnost, efikasnost javne uprave i nivo korupcije – ima presudan uticaj na privlačenje investicija i ekonomske performanse jedne zemlje.

U savremenim uslovima, proces ekonomskog razvoja dodatno je oblikovan globalnim trendovima kao što su digitalizacija, međunarodna trgovina i finansijska integracija. Globalizacija omogućava pristup širim tržištima, kapitalu i tehnologijama, ali istovremeno povećava izloženost ekonomija spoljnim šokovima i produbljuje razlike između razvijenih i nerazvijenih zemalja. U tom kontekstu, sve veći značaj dobija koncept održivog razvoja, koji podrazumeva usklađivanje ekonomskih ciljeva sa socijalnim i ekološkim ograničenjima.

Pored brojnih mogućnosti koje donosi savremeni razvoj, države se suočavaju i sa značajnim izazovima. Među najvažnijima izdvajaju se rastuće ekonomske nejednakosti, visoka stopa nezaposlenosti, posebno među mladima, klimatske promene i degradacija životne sredine, kao i politička i institucionalna nestabilnost. Ovi izazovi zahtevaju sveobuhvatan i koordinisan pristup u kreiranju ekonomskih politika koje će obezbediti dugoročnu stabilnost i održivost razvoja.

Predmet ovog rada jeste analiza ekonomskog rasta i razvoja sa posebnim fokusom na identifikaciju ključnih faktora koji utiču na ove procese, kao i izazova koji ih prate. Cilj rada je da se, na osnovu relevantnih teorijskih i empirijskih saznanja, ukaže na značaj integrisanog pristupa razvoju koji podrazumeva sinergiju ekonomskih, socijalnih i institucionalnih faktora.

U skladu sa postavljenim ciljem, u radu će biti razmotreni osnovni teorijski koncepti ekonomskog rasta i razvoja, analizirani ključni faktori koji utiču na njihov tok, kao i identifikovani najvažniji izazovi savremenog ekonomskog razvoja. Na kraju rada biće izvedeni zaključci koji mogu poslužiti kao osnova za dalje istraživanje i unapređenje ekonomske politike u pravcu održivog i inkluzivnog razvoja.

1. Teorijski okvir istraživanja ekonomskog rasta i razvoja

Ekonomski rast se definiše kao povećanje realnog bruto domaćeg proizvoda (BDP) u određenom vremenskom periodu, odnosno kvantitativno uvećanje ekonomskih aktivnosti (Mankiw, 2016). Međutim, savremena literatura naglašava da rast sam po sebi nije dovoljan indikator ukupnog društvenog napretka.

Ekonomski razvoj predstavlja širi koncept koji obuhvata unapređenje kvaliteta života, smanjenje siromaštva, razvoj ljudskog kapitala i institucionalne promene (Todaro & Smith, 2015). Prema savremenim pristupima, razvoj se sve više posmatra kao multidimenzionalni proces koji uključuje ekonomske, socijalne i ekološke aspekte (UNDP, 2020).

Indeks ljudskog razvoja (HDI) predstavlja jedan od ključnih savremenih pokazatelja razvoja jer integriše dohodak, obrazovanje i očekivani životni vek (UNDP, 2020). Time se dodatno naglašava razlika između ekonomskog rasta i razvoja kao kvalitativno različitih kategorija.

Savremeni teorijski pristupi ekonomskom rastu nadovezuju se na neoklasične modele, ali ih dopunjuju uvođenjem novih determinanti rasta. Iako osnovni modeli i dalje naglašavaju značaj kapitala i rada, novija istraživanja ukazuju na dominantnu ulogu produktivnosti i tehnološkog napretka (Aghion, Akcigit & Howitt, 2014).

Empirijske studije potvrđuju da razlike u produktivnosti predstavljaju ključni uzrok razlika u nivou razvijenosti između zemalja (Syverson, 2011). Pored toga, globalne promene, poput digitalizacije i automatizacije, dodatno menjaju strukturu ekonomskog rasta, favorizujući ekonomije zasnovane na znanju.

Savremene teorije rasta naglašavaju značaj unutrašnjih faktora razvoja, posebno inovacija, istraživanja i razvoja (R&D) i ljudskog kapitala. Endogeni modeli ukazuju na to da ulaganja u znanje i tehnologiju generišu dugoročni rast bez ograničenja opadajućih prinosa (Aghion & Howitt, 2009; aktualizovano u novijim radovima Aghion et al., 2014).

U ekonomiji znanja, obrazovanje i inovacioni sistemi postaju ključni pokretači konkurentnosti. Hanushek i Woessmann (2015) ističu da kvalitet obrazovanja ima direktan uticaj na dugoročni ekonomski rast i produktivnost.

Takođe, digitalna transformacija predstavlja jedan od najvažnijih faktora savremenog razvoja, jer omogućava povećanje efikasnosti i stvaranje novih tržišta (Brynjolfsson & McAfee, 2014).

Institucije imaju ključnu ulogu u oblikovanju ekonomskih performansi savremenih ekonomija. Savremena istraživanja potvrđuju da kvalitet institucija utiče na investicije, inovacije i ukupni nivo ekonomskog razvoja (Acemoglu, Johnson & Robinson, 2012).

Efikasne institucije smanjuju transakcione troškove, povećavaju sigurnost ulaganja i podstiču preduzetništvo. Nasuprot tome, slabe institucije i visok nivo korupcije predstavljaju značajnu prepreku ekonomskom razvoju (World Bank, 2020).

Domaći autori naglašavaju da je institucionalna transformacija ključni faktor razvoja tranzicionih ekonomija. Arsić (2018) ukazuje na to da kvalitet institucija direktno utiče na održivost ekonomskog rasta u zemljama Zapadnog Balkana.

Savremena literatura identifikuje sledeće ključne determinante rasta i razvoja:

- **Ljudski kapital** – Obrazovanje i veštine radne snage povećavaju produktivnost i inovativnost (Hanushek & Woessmann, 2015).
- **Tehnološki napredak** – Inovacije i digitalizacija doprinose rastu efikasnosti (Brynjolfsson & McAfee, 2014).
- **Investicije** – Domaće i strane investicije podstiču razvoj infrastrukture i proizvodnje (World Bank, 2020).
- **Institucije** – Stabilan institucionalni okvir podstiče dugoročni razvoj (Acemoglu et al., 2012).
- **Globalizacija** – Otvorenost ekonomije omogućava pristup tržištima i tehnologijama (Stiglitz, 2017).

Domaći autori ističu da kombinacija stranih direktnih investicija, institucionalnih reformi i razvoja ljudskog kapitala predstavlja osnov za održivi razvoj ekonomija u tranziciji (Petrović, 2019).

Koncept održivog razvoja postaje centralni okvir za analizu ekonomskog razvoja u 21. veku. Održivi razvoj podrazumeva ravnotežu između ekonomskog rasta, socijalne uključenosti i zaštite životne sredine (United Nations, 2015).

Klimatske promene predstavljaju jedan od najvećih izazova savremenog razvoja, sa značajnim ekonomskim posledicama (IPCC, 2021). Pored toga, rastuće ekonomske nejednakosti i socijalne razlike dodatno komplikuju razvojne procese (Piketty, 2014).

Zelena ekonomija i održive investicije postaju ključni instrumenti za postizanje dugoročnog razvoja. U tom kontekstu, zemlje u razvoju suočavaju se sa izazovom usklađivanja ekonomskog rasta sa ekološkim standardima (OECD, 2020).

Domaći autori naglašavaju značaj usklađivanja ekonomskih politika sa principima održivog razvoja, posebno u procesu evropskih integracija (Đukić, 2018).

2. Metodologija istraživanja

Metodologija istraživanja u ovom radu zasniva se na sistematskom i interdisciplinarnom pristupu analizi ekonomskog rasta i razvoja, sa ciljem identifikacije ključnih faktora i izazova koji utiču na ove procese. Imajući u vidu kompleksnost predmetne problematike, primenjena je kombinacija kvalitativnih naučnih metoda, uz oslanjanje na relevantne sekundarne izvore podataka iz međunarodnih baza i naučnih publikacija indeksiranih u bazama kao što su Scopus i Web of Science.

Rad je koncipiran kao teorijsko-empirijsko istraživanje zasnovano na deskriptivnoj i eksplorativnoj analizi. Deskriptivni pristup omogućava sistematizaciju postojećih teorijskih saznanja o ekonomskom rastu i razvoju, dok eksplorativni pristup doprinosi identifikaciji savremenih izazova i trendova u ovoj oblasti (Creswell & Creswell, 2018).

S obzirom na prirodu istraživanja, primenjen je deduktivni pristup, polazeći od opštih teorijskih postavki ka konkretnim zaključcima o faktorima rasta i razvoja. Ovakav pristup je u skladu sa savremenim metodološkim standardima u društvenim naukama (Saunders, Lewis & Thornhill, 2019).

U radu su korišćene sledeće naučne metode:

- **Metoda analize** – primenjena je u razmatranju teorijskih koncepata ekonomskog rasta i razvoja, kao i u identifikaciji ključnih determinanti ovih procesa. Analitički pristup omogućava razlaganje složenih ekonomskih fenomena na njihove osnovne komponente (Bryman, 2016).

- **Metoda sinteze** – korišćena je za objedinjavanje rezultata različitih teorijskih i empirijskih istraživanja u jedinstven okvir,

čime se omogućava donošenje opštih zaključaka o ekonomskom razvoju.

- **Komparativna metoda** – primenjena je u poređenju različitih ekonomskih sistema, kao i razvojnih strategija među zemljama. Ova metoda je posebno značajna u analizi razlika između razvijenih i nerazvijenih ekonomija (Todaro & Smith, 2015).
- **Metoda indukcije i dedukcije** – induktivni pristup korišćen je za izvođenje opštih zaključaka na osnovu pojedinačnih empirijskih nalaza, dok je deduktivni pristup omogućio testiranje teorijskih pretpostavki u kontekstu savremenih ekonomskih tokova (Saunders et al., 2019).

Istraživanje se zasniva na sekundarnim podacima prikupljenim iz relevantnih naučnih i stručnih izvora. Korišćeni su radovi objavljeni u međunarodnim časopisima indeksiranim u bazama Scopus i Web of Science, kao i izveštaji međunarodnih organizacija poput Svetske banke, OECD-a i Ujedinjenih nacija.

Sekundarni podaci predstavljaju pouzdan izvor informacija u istraživanjima makroekonomskih fenomena, posebno kada je reč o komparativnim analizama i dugoročnim trendovima (Johnston, 2017). Prednost ovakvog pristupa ogleda se u dostupnosti obimnih i metodološki ujednačenih baza podataka, što omogućava validnu analizu i poređenje različitih ekonomija.

Prikupljeni podaci analizirani su primenom kvalitativne analize sadržaja, koja omogućava identifikaciju ključnih obrazaca i trendova u literaturi. Ova metoda se često koristi u društvenim naukama za interpretaciju teorijskih i empirijskih nalaza (Krippendorff, 2018).

Takođe, primenjena je komparativna analiza radi sagledavanja razlika u ekonomskom razvoju između zemalja, kao i identifikacije faktora koji doprinose uspešnim razvojnim modelima. Analiza je fokusirana na međusobnu povezanost faktora kao što su ljudski kapital, institucionalni kvalitet i tehnološki napredak.

Iako primenjena metodologija omogućava sveobuhvatnu analizu ekonomskog rasta i razvoja, određena ograničenja su prisutna. Pre svega, oslanjanje na sekundarne izvore podataka može dovesti do

ograničenja u pogledu dostupnosti i ažurnosti podataka. Takođe, razlike u metodologiji prikupljanja podataka između različitih institucija mogu uticati na uporedivost rezultata.

Pored toga, kompleksnost ekonomskih procesa otežava potpuno izolovanje pojedinačnih faktora koji utiču na rast i razvoj, što predstavlja izazov u interpretaciji rezultata (Bryman, 2016).

Validnost istraživanja obezbeđena je korišćenjem relevantnih i priznatih izvora iz međunarodnih baza podataka, dok je pouzdanost postignuta primenom standardizovanih metodoloških pristupa. Kombinacija različitih metoda doprinosi povećanju kredibiliteta istraživanja i omogućava sveobuhvatnije sagledavanje problema (Creswell & Creswell, 2018).

Triangulacija izvora podataka i metoda dodatno doprinosi validnosti rezultata, jer omogućava proveru nalaza kroz različite perspektive (Saunders et al., 2019).

3. Rezulatati istraživanja i diskusija

Analiza i diskusija predstavljaju ključni deo rada u kojem se teorijska saznanja povezuju sa empirijskim nalazima i savremenim ekonomskim trendovima. U ovom delu razmatraju se međusobni odnosi između glavnih faktora ekonomskog rasta i razvoja, kao i izazovi koji utiču na njihovu dinamiku u globalnom okruženju.

Savremena empirijska istraživanja potvrđuju da ekonomski rast i razvoj nisu rezultat delovanja jednog faktora, već kompleksne interakcije više determinant (Gojkov, 2025). Ljudski kapital se izdvaja kao jedan od najvažnijih faktora, jer nivo obrazovanja i veština radne snage direktno utiče na produktivnost i sposobnost usvajanja novih tehnologija. Zemlje koje kontinuirano ulažu u obrazovni sistem i stručno usavršavanje ostvaruju dugoročno stabilniji rast.

Tehnološki napredak predstavlja drugi ključni faktor, posebno u uslovima digitalne ekonomije. Automatizacija, veštačka inteligencija i digitalne platforme omogućavaju povećanje efikasnosti proizvodnje i stvaranje novih tržišta. Međutim, ovaj proces istovremeno dovodi do strukturnih promena na tržištu rada, uključujući nestanak određenih zanimanja i rast potražnje za visoko kvalifikovanom radnom snagom.

Institucionalni kvalitet takođe ima značajan uticaj na ekonomski razvoj. Stabilne i efikasne institucije stvaraju predvidivo poslovno okruženje, podstiču investicije i smanjuju rizik poslovanja. Nasuprot tome, korupcija, politička nestabilnost i neefikasna administracija predstavljaju ozbiljne prepreke ekonomskom rastu.

Investicije, posebno strane direktne investicije, imaju važnu ulogu u transferu tehnologije i znanja, kao i u povećanju zaposlenosti. Međutim, efekti investicija zavise od sposobnosti domaće ekonomije da apsorbuje nove tehnologije i integriše ih u postojeći proizvodni sistem.

Jedan od ključnih nalaza savremene ekonomske analize jeste da faktori rasta i razvoja deluju međuzavisno. Na primer, ulaganja u obrazovanje povećavaju kvalitet ljudskog kapitala, što dalje podstiče inovacije i tehnološki napredak (Gojkov, Milojević, 2025). Istovremeno, kvalitetne institucije omogućavaju efikasno funkcionisanje tržišta i bolju alokaciju resursa.

Ova međuzavisnost ukazuje na potrebu integrisanog pristupa razvoju, u kojem se ekonomske politike ne posmatraju izolovano, već kao deo šire strategije. Na primer, razvoj infrastrukture bez odgovarajućeg institucionalnog okvira ili obrazovnog sistema ne može dati optimalne rezultate.

Globalizacija je značajno promenila način funkcionisanja savremenih ekonomija. Otvorenost tržišta omogućava zemljama pristup međunarodnom kapitalu, tehnologijama i znanju, što može ubrzati ekonomski rast. Izvozno orijentisane ekonomije često beleže brži razvoj zahvaljujući većoj integraciji u globalne lance vrednosti.

Međutim, globalizacija nosi i određene rizike. Povećana konkurencija može negativno uticati na domaće industrije koje nisu dovoljno konkurentne. Takođe, globalne ekonomske krize brzo se prenose između zemalja, što povećava ekonomsku nestabilnost.

Poseban problem predstavlja neravnomerna raspodela koristi od globalizacije, koja često dovodi do povećanja ekonomskih nejednakosti između i unutar država. Razvijene zemlje imaju veći kapacitet da iskoriste prednosti globalizacije, dok zemlje u razvoju često ostaju u nepovoljnijem položaju.

Rastuće ekonomske nejednakosti predstavljaju jedan od najvećih izazova savremenog razvoja (Rajkovic, 2025). Iako ekonomski rast

može povećati ukupno bogatstvo društva, njegova raspodela nije uvek ravnomerna. Kao rezultat toga, dolazi do koncentracije bogatstva u rukama manjeg broja ljudi, dok veliki deo populacije ne ostvaruje značajne koristi od rasta.

Ovakva situacija može imati negativne posledice po društvenu stabilnost i dugoročni ekonomski razvoj (Zupur, 2024). Nejednakost smanjuje pristup obrazovanju i zdravstvenim uslugama, što dodatno produbljuje razlike između društvenih slojeva.

Koncept inkluzivnog razvoja nastoji da odgovori na ovaj problem, naglašavajući potrebu za ravnomernijom raspodelom koristi od ekonomskog rasta. Politike koje podstiču zapošljavanje, obrazovanje i socijalnu zaštitu imaju ključnu ulogu u smanjenju nejednakosti.

Promene u strukturi ekonomije, posebno usled tehnološkog napretka, značajno utiču na tržište rada. Automatizacija i digitalizacija dovode do smanjenja potražnje za rutinskim poslovima, dok istovremeno povećavaju potrebu za visoko kvalifikovanom radnom snagom.

Ovaj proces stvara izazove u pogledu nezaposlenosti i neusklađenosti između ponude i potražnje na tržištu rada. Mladi i niskokvalifikovani radnici posebno su pogođeni ovim promenama.

Rešenje ovih problema zahteva reformu obrazovnog sistema i razvoj programa celoživotnog učenja, koji će omogućiti radnoj snazi da se prilagodi novim uslovima.

Klimatske promene predstavljaju jedan od najznačajnijih izazova savremenog ekonomskog razvoja. Povećanje temperature, ekstremni vremenski uslovi i degradacija prirodnih resursa imaju direktan uticaj na proizvodnju, posebno u sektorima kao što su poljoprivreda i energetika.

Tradicionalni modeli rasta često zanemaruju ekološke troškove, što dovodi do neodrživog korišćenja resursa (Milanović, Gojkov, 2024). U tom kontekstu, koncept održivog razvoja postaje ključan za dugoročni opstanak ekonomskih sistema.

Zelena ekonomija, koja podrazumeva korišćenje obnovljivih izvora energije i smanjenje emisije štetnih gasova, predstavlja jedan od mogućih odgovora na ove izazove. Međutim, prelazak na ovakav model zahteva značajne investicije i institucionalne promene.

4. Specifičnosti razvoja zemalja u tranziciji

Zemlje u tranziciji suočavaju se sa dodatnim izazovima u procesu ekonomskog razvoja. Transformacija iz planske u tržišnu ekonomiju zahteva duboke institucionalne reforme, privatizaciju i liberalizaciju tržišta.

U mnogim slučajevima, ove reforme nisu dale očekivane rezultate zbog slabog institucionalnog okvira i nedovoljne spremnosti ekonomije za tržišnu konkurenciju. Kao rezultat toga, javlja se sporiji ekonomski rast i povećana nezaposlenost.

Ipak, pojedine zemlje su uspešno sprovede reforme i ostvarile značajan napredak zahvaljujući kombinaciji institucionalnih promena, investicija i integracije u međunarodne ekonomske tokove.

Zaključak

Ekonomski rast i razvoj predstavljaju složene, višedimenzionalne i međusobno povezane procese koji imaju ključni značaj za dugoročnu stabilnost i prosperitet svake ekonomije. Analiza sprovedena u ovom radu ukazuje na to da ekonomski rast, iako neophodan, nije dovoljan uslov za ostvarivanje ukupnog društvenog napretka. Tek kroz integraciju ekonomskih, socijalnih i institucionalnih faktora moguće je govoriti o istinskom ekonomskom razvoju.

Rezultati istraživanja potvrđuju da ključni faktori ekonomskog rasta i razvoja uključuju ljudski kapital, tehnološki napredak, investicije i kvalitet institucionalnog okvira. Posebno se ističe značaj obrazovanja i inovacija kao pokretača dugoročnog razvoja, jer omogućavaju povećanje produktivnosti i konkurentnosti ekonomije. Istovremeno, efikasne i stabilne institucije predstavljaju osnovu za privlačenje investicija i obezbeđivanje sigurnog poslovnog okruženja.

Rad takođe ukazuje na snažnu međuzavisnost između ovih faktora, što implicira da parcijalni pristupi ekonomskom razvoju ne mogu dati optimalne rezultate. Na primer, ulaganja u infrastrukturu bez adekvatnog razvoja ljudskog kapitala ili institucionalnog sistema neće dovesti do održivog rasta. Zbog toga je neophodan integrisan i strateški pristup ekonomskom razvoju koji podrazumeva koordinaciju različitih ekonomskih politika.

U savremenim uslovima globalizacije i ubrzanog tehnološkog napretka, države se suočavaju sa brojnim izazovima koji dodatno komplikuju proces razvoja. Rastuće ekonomske nejednakosti, nezaposlenost, posebno među mladima, kao i klimatske promene i degradacija životne sredine predstavljaju ozbiljne prepreke održivom razvoju. Ovi izazovi zahtevaju redefinisanje tradicionalnih razvojnih modela i usmeravanje ka inkluzivnom i održivom razvoju.

Poseban značaj ima koncept održivog razvoja, koji podrazumeva usklađivanje ekonomskih ciljeva sa socijalnim i ekološkim ograničenjima. Dugoročni ekonomski napredak nije moguć bez racionalnog upravljanja prirodnim resursima i smanjenja negativnih uticaja na životnu sredinu. U tom kontekstu, razvoj zelene ekonomije i ulaganja u obnovljive izvore energije predstavljaju ključne pravce budućeg razvoja.

Za zemlje u tranziciji, uključujući i zemlje Zapadnog Balkana, izazovi su dodatno izraženi zbog potrebe za institucionalnim reformama, modernizacijom privrede i integracijom u globalne tokove. Uspeh ovih zemalja zavisi od njihove sposobnosti da sprovedu strukturne reforme, unaprede poslovno okruženje i razviju konkurentne sektore ekonomije.

Na osnovu sprovedene analize može se zaključiti da održivi ekonomski razvoj zahteva dugoročnu viziju, stabilne institucije i kontinuirano ulaganje u ključne razvojne resurse. Kreatori ekonomske politike treba da se fokusiraju na jačanje obrazovnog sistema, podsticanje inovacija, unapređenje institucionalnog okvira i smanjenje socijalnih nejednakosti.

Konačno, buduća istraživanja u ovoj oblasti treba da budu usmerena na kvantitativnu analizu uticaja pojedinačnih faktora rasta i razvoja, kao i na proučavanje specifičnih razvojnih modela koji mogu biti primenjeni u različitim ekonomskim kontekstima. Time bi se dodatno doprinelo razumevanju kompleksnosti ekonomskog razvoja i unapređenju ekonomskih politika u praksi.

Literatura

1. Acemoglu, D., & Robinson, J. A. (2012). *Why nations fail: The origins of power, prosperity and poverty*. Crown Business.

2. Aghion, P., Akcigit, U., & Howitt, P. (2015). Lessons from Schumpeterian growth theory. *American Economic Review, 105*(5), 94–99. https://doi.org/10.1257/aer.p20151067
3. Aghion, P., & Howitt, P. (2014). The economics of growth. MIT Press.
4. Barro, R. J., & Sala-i-Martin, X. (2012). *Economic growth* (2nd ed.). MIT Press.
5. Brynjolfsson, E., & McAfee, A. (2014). *The second machine age: Work, progress, and prosperity in a time of brilliant technologies*. W.W. Norton & Company.
6. Creswell, J. W., & Creswell, J. D. (2018). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches* (5th ed.). Sage Publications.
7. Hanushek, E. A., & Woessmann, L. (2015). *The knowledge capital of nations: Education and the economics of growth*. MIT Press.
8. Krippendorff, K. (2018). *Content analysis: An introduction to its methodology* (4th ed.). Sage Publications.
9. Mankiw, N. G. (2016). *Macroeconomics* (9th ed.). Worth Publishers.
10. Gojkov, D., Milojević, I. (2025). Legal environment of company liquidation. *The Journal Law Review of Public Sector*, *5*(1), 21-29.
11. OECD. (2020). *Global outlook on financing for sustainable development 2020*. OECD Publishing.
12. Piketty, T. (2014). *Capital in the twenty-first century*. Harvard University Press.
13. Milanović, A., Gojkov, D. (2024). The state as a socio-legal entity. The Financial Advisor, 29(1), 39-52.
14. Zupur, M. (2024). Management as an actor of foreign trade policy. *The Journal Law Review of Public Sector*, *4*(2), 33-42.
15. Saunders, M., Lewis, P., & Thornhill, A. (2019). *Research methods for business students* (8th ed.). Pearson.

16. Stiglitz, J. E. (2017). *Globalization and its discontents revisited: Anti-globalization in the era of Trump*. W.W. Norton & Company.
17. Gojkov, D. (2025). Technological process of procurement in the logistics system. *ITB - Informatics, Technology and Business*, *3*(1), 47-60.
18. Syverson, C. (2011). What determines productivity? *Journal of Economic Literature, 49*(2), 326–365.
19. Todaro, M. P., & Smith, S. C. (2015). *Economic development* (12th ed.). Pearson.
20. Rajkovic, A. (2025). Security and misuse of payment cards. *The Journal Law Review of Public Sector*, *5*(2), 93-101.
21. UNDP. (2020). *Human development report 2020*. United Nations Development Programme.
22. World Bank. (2020). *World development report 2020: Trading for development in the age of global value chains*. World Bank Publications.
23. IPCC. (2021). *Climate change 2021: The physical science basis*. Cambridge University Press.

ECONOMIC GROWTH AND DEVELOPMENT – FACTORS AND CHALLENGES

Vesna Maric[14], Slobodan Nicin[15], Joao Kaputo[16]

Abstract

Economic growth and development are fundamental concepts of modern economic theory and key objectives of economic policies in countries worldwide. Although they are often used as synonyms, there are significant differences between these two concepts – while economic growth refers to the quantitative increase in gross domestic product (GDP) and total production, economic development implies a broader set of qualitative changes, including improvements in living standards, poverty reduction, increased employment, as well as the development of institutional and social capacities.

The subject of this research is the analysis of factors that influence economic growth and development, as well as the identification of key challenges faced by modern economies in achieving sustainable development. The aim of the paper is to determine, through theoretical and empirical analysis, the importance of various growth determinants such as human capital, technological progress, investment, and institutional quality, as well as their interrelationships. Special emphasis is placed on the role of globalization and digitalization as contemporary drivers of economic change.

The paper also identifies the key challenges of modern development, among which growing economic inequalities, unemployment, climate change and political instability stand out. It is concluded that in order to overcome these challenges, it is necessary to implement coordinated economic policies aimed at inclusive and sustainable development.

---

[14] Vesna Maric PhD, Belgrade Business and Arts Academy of Applied Studies, Republic of Serbia, email: vesna.maric@bpa.edu.rs, ORCID 0000-0002-4996-982X

[15] Prof. Slobodan Nicin PhD, Univerzitet Beopolis, Faculty of Engeneering Management, Bulevar vojvode Misica 43, 11000 Belgrade, Republic of Serbia, ORCID 0009-0001-6579-5321

[16] Joao Kaputo, Student, National Air Force of Angola, Rua 17 de Setembro, Luanada, Angola, email: joao.kaputo@gmail.com, ORCID 0009-0000-0290-6920

The paper applies qualitative scientific methods, including analysis, synthesis, and comparison of relevant domestic and international literature, as well as secondary data sources from international institutions. The research results indicate that sustainable economic development cannot be achieved solely through economic growth, but requires an integrated approach encompassing the economic, social, and environmental dimensions of development. It was also found that countries that invest in education, innovation, and institutional efficiency achieve more long-term and stable development outcomes.
The paper also identifies key challenges of contemporary development, among which rising economic inequality, unemployment, climate change, and political instability stand out. It is concluded that overcoming these challenges requires the implementation of coordinated economic policies aimed at inclusive and sustainable development.
Key words: *economic growth, economic development, growth factors, sustainable development, globalization, inequality.*

Date of receipt: 18 February 2026
Date of acceptance: 24 March 2026